

Обединети нации.
Образовна, научна и
културна организација.

Прирачник за
наставници за
спречување на

насилниот

екстремизам

Прирачник за
наставници за
спречување на

насилниот
екстремизам

Објавен во 2019 година од страна на Организацијата за образование, наука и култура на Обединетите нации, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris, 07 SP, Франција

© У Н Е С К О 2019 / Министерство за образование и наука – Биро за развој на образованието

ISBN 978-92-3-100102-4

Оваа публикација е достапна во отворен пристап под ознаката ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO), лиценца (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>). Со користење на содржината на оваа публикација, корисниците ги прифаќаат условите на репозиториумот на УНЕСКО за отворен пристап (<http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>).

Оригинален наслов: A Teacher's guide on the prevention of violent extremism. Прв пат објавено во 2016 од страна на Организацијата на Обединетите Нации за Образование, Наука и Култура (УНЕСКО), 7, place de Fontenoy, 75352 Paris, 07 SP, Франција

Употребените ознаки, како и материјалот кој е презентираан во оваа публикација, не се израз на какво било мислење од страна на УНЕСКО во врска со правниот статус на која било земја, територија, град или област, или на нивните органи на власт, или во поглед на разграничувањето на нивните територии или граници.

Идеите и ставовите изразени во оваа публикација се ставови на авторите и не претставуваат автоматски идеи и мислења на УНЕСКО, па, според тоа, не ја обврзуваат оваа организација.

Фотографија од насловната страна: Shutterstock/Guillermo del Olmo.

Графички дизајн: Аурелиа Мазојер (Aurelia Mazoyer).

Печатено од УНЕСКО

Печатено во Франција

Содржина

Предговор	5
Благодарност	7
1. Вовед	9
2. За насилниот екстремизам	11
2.1. Насилниот екстремизам и радикализацијата	11
2.2. Насилниот екстремизам и образованието	14
2.3. Локални манифестации на екстремизмот	16
2.4. Улогата на заедницата, семејството и медиумите	18
3. Водење дискусија во училница	19
3.1. Цели	19
3.2. Подготовка	22
3.3. Дискусија	24
3.4. Теми за решавање на насилниот екстремизам	31
3.5. Известување и понатамошни активности	33

4. Клучни пораки за реализација	35
4.1. Солидарност	35
4.2. Почитување на различноста	36
4.3. Човекови права.....	37
4.4. Да се учи како да се живее заедно	39
4.5. Ангажирање на младите	40
Додаток	41
Често поставувани прашања.....	41
Литература	45

Предговор

Ова е прв „Прирачник за наставници за спречување на насилниот екстремизам“ по пат на образование на УНЕСКО. Овој документ настанал како директен одговор на потребите на земјите членки на УНЕСКО изразени во историската 197/ЕХ Одлука 46, донесена од Извршниот одбор на УНЕСКО во октомври 2015 година¹, со која Организацијата бара да го подобри својот капацитет за давање помош на земјите во нивното работење за да можат во рамките на образовниот сектор да ги зајакнат мерките со кои се реагира на насилниот екстремизам, вклучувајќи ги и програмите за глобално граѓанско образование засновани на човековите права, водејќи сметка за националните контексти.

Како таков, овој прирачник претставува прв придонес на УНЕСКО во спроведување на „Акциониот план на генералниот секретар на Обединетите нации за спречување на насилниот екстремизам“², со оглед на тоа што се однесува на секторот образование.

Покрај овој прирачник, Организацијата е во процес на изработка и на технички упатства за креаторите на политиките од областа на образованието во министерствата за образование. Овој прирачник има за цел на земјите да им обезбеди збир од ресурси кои можат да помогнат да се изградат и да се зајакнат националните капацитети, кои со прашањето за двигателите на насилниот екстремизам се бават со преземање целосни и прагматички мерки во целиот сектор образование.

¹ Decision 46 adopted at the 197th session of UNESCO's Executive Board (197 EX/Decision 46), <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002351/235180e.pdf>.

² Plan of Action to Prevent Violent Extremism, Report of the Secretary-General (A/70/674), http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf.

Со цел да се обезбеди релевантност на овој прирачник за наставници во различни географски и социокултурни контексти, тој беше развиен по опширниот процес на консултации со експерти и наставници од различни региони, а заинтересираните страни во областа на образованието од одредени земји го тестираа во праксата.

Како таков тој може да се користи во обликот во кој е даден или може да се смета како прототип за понатамошна контекстуализација или, пак, може да се прилагоди и преработи со цел да одговори на специфичните потреби на учениците.

Благодарност

Прирачникот за наставници за спречување на насилниот екстремизам е изработен под целокупен надзор на Су Хуанг Чои (Soo-Hyang Choi), директор на Одделението за инклузија, мир и одржлив развој во седиштето на УНЕСКО, а во неговата координација беа вклучени: Крис Касл (Chris Castle), Карел Фракапејн (Karel Fracapano), Александер Лајхт (Alexander Leicht), Алис Моске (Alice Mauske), Џојс Поан (Joyce Poan), Лидија Рупрехт (Lydia Ruprecht) и Кристина Станка-Мустеа (Cristina Stanca-Mustea) од споменатото Одделение. Хелен Бонд (Helen Bond), вонреден професор за образование на Универзитетот „Хауард“ (Howard) во Вашингтон – Соединетите Американски Држави, беше дополнителен автор на овој документ и го уреди првиот предлог. Со благодарност ги примивме напишаните коментари од нашите почитувани рецензенти: Лин Дејвис (Lynn Davies), почесен професор по меѓународно образование на Универзитетот во Бирмингем, Обединето Кралство; Фелиса Тибитс (Felisa Tibbitts), предавач на Колеџот за наставници на Универзитетот „Колумбија“, Њујорк, Соединети Американски Држави; Сара Зајгер (Sara Zeiger), виш научен соработник во Центарот „Хедаја“ (Hedayah), Обединети Арапски Емирати; Фериха Пераха (Feriha Peracha), директор на Центарот „Сабаон“ (Sabaon), Пакистан и Стивен Ленос (Steven Lenos) од Мрежата на Европската Унија за подигнување на свеста за радикализација. Покрај тоа, благодарни сме и на коментарите добиени од нашите колеги од УНЕСКО, и тоа: Џастин Сас (Justine Sass) од канцеларијата на УНЕСКО во Бангкок; Хорхе Секуеира (Jorge Sequeira) и Елспет Мекомиш (Elspeth McOmish) од канцеларијата на УНЕСКО во Сантијаго; Хегази Идрис (Hegazi Idris) и Мејсон Чехаб (Maysoun Chehab) од канцеларијата на УНЕСКО во Бејрут и Флоренс Мигеон (Florence Migeon) од седиштето на УНЕСКО. Исто така, УНЕСКО би сакал да се заблагодари и на оние наставници и ученици кои учествуваа во процесот на практично тестирање на нивните корисни повратни информации и тоа: Колеџот за наставници на Универзитетот „Колумбија“, Њујорк, Соединети Американски Држави, како и на координаторите на АСПнет (ASPnet) во Казахстан и Јордан .

Би сакале да ја изразиме нашата благодарност до Владата на Соединетите Американски Држави за дарешливата финансиска поддршка при изработката на оваа публикација.

На крајот, нашата благодарност ја должиме и на Аурелиа Мазојер (Aurelia Mazoyer), која го изработи дизајнот и изгледот и Мартин Викенден (Martin Wickenden), кој ја обезбеди соработката потребна за изработка на овој документ.

1. Вовед

Насилниот екстремизам и основните сили на радикализацијата се најголемите предизвици на нашето време. Иако насилниот екстремизам не е ограничен на која било возраст, пол, група или заедница, младите луѓе се особено изложени на пораките на насилните екстремисти и терористичките организации.

Соочени со ваквите закани, на младите луѓе им се потребни релевантни и навремени можности за учење со цел да развијат знаења, вештини и ставови кои може да им помогнат да ја изградат нивната отпорност на таквата пропаганда.

Овие способности можат да се стекнат со помош на сигурни, добро подготвени и почитувани наставници, кои се во постојан контакт со младите луѓе.

Имајќи го тоа предвид, овој прирачник е изработен за наставници во вишо основно, нишо средно и вишо средно образование. Исто така, тој е изработен со надеж дека може да ги поддржи напорите на наставниците кои работат како во формалното така и во неформалното образовно опкружување.

Поконкретно, овој прирачник има за цел:

- ▶ да даде практични совети за тоа кога и како да се разговара со учениците за прашањето за насилниот екстремизам и радикализам,
- ▶ да им помогне на наставниците во училиницата да создадат клима која е инклузивна и погодна за пристоен дијалог, отворена дискусија и критичко размислување.

2. За

НАСИЛНИОТ ЕКСТРЕМИЗАМ

2.1. НАСИЛНИОТ ЕКСТРЕМИЗАМ И РАДИКАЛИЗАЦИЈАТА

Насилниот екстремизам се однесува на верувањата и постапките на луѓето кои го поддржуваат или го користат идеолошки мотивираното насилство за да остварат радикални идеолошки, верски или политички ставови³.

Насилните екстремистички ставови можат да бидат изнесени преку широк спектар прашања, вклучувајќи ги политичките и верските односи и односите меѓу половите. Ниту едно општество, верска заедница или светоглед не се имуни на таквиот насилен екстремизам⁴.

Насилниот екстремизам е ... „кога не дозволувате различни гледишта; кога сметате дека вашите мислења се доста важни, кога не дозволувате можност за разликување и кога сакате тоа мислење да им го наметнете на другите и со користење насилство ако е потребно“⁵.

³ www.livingsafetogether.gov.au и www.dhs.gov/topic/countering-violent-extremism.

⁴ The following website provides different examples of violent extremism, www.livingsafetogether.gov.au.

⁵ L. Davies. *Education Against Extremism, Stoke on Trent and Sterling*. Trentnam Books, 2008. <https://www.oise.utoronto.ca/cld/UserFiles/File/DAVIESeducationagainstextremism.pdf>.

Иако „радикализацијата“ за некои е спорен термин, овој израз започна да се користи со цел да се дефинира процесот преку кој поединецот или групата го смета насилството како легитимно и пожелно средство за постапување.

Радикалната мисла која не го оправдува насилството за остварување политички цели може да се смета за нормална и прифатлива и може да биде промовирана од страна на групи кои работат во рамките на границите на законот.

Не постои ниту еден профил или патека за радикализација, дури ни брзина со која таа се развива⁶ ниту, пак, нивото на образование се чини дека е сигурен фактор за изложеност на радикализација. Сепак, се утврди дека постојат социоекономски, психолошки и институционални фактори⁷ кои водат кон насилниот екстремизам. Овие фактори експертите ги групираат во две главни категории, и тоа:

- ▶ **„Фактори на поттикнување“**, кои ги тераат поединците на насилен екстремизам, како што се: маргинализацијата, нееднаквоста, дискриминацијата, прогонот или нивната перцепција; ограничениот пристап до квалитетно и релевантно образование; негирањето на правата и граѓанските слободи; како и други еколошки, историски и социоекономски причини.
- ▶ **„Фактори на привлекување“**, кои ја негуваат привлечноста на насилниот екстремизам, на пример: постоење на добро организирани насилни екстремистички групи со необично интересно учење и ефективни програми, а кои даваат услуги, нудат приходи и/или вработување во замена за членство. Групите можат да привлечат нови членови, нудејќи им излез од проблемите, односно ветувајќи им авантури и слобода. Исто така, се чини дека овие групи нудат духовна утеха, „место на кое му припаѓате“ и социјална мрежа која дава поддршка.

⁶ L. Davies. *Educating Against Extremism: Towards a Critical Politicisation of Young People*. *International Review of Education*, 55 (2/3), 2008, pp. 183-203. doi:10.1007/s11159-008-9126-8.

⁷ USAID. *Summary of Factors Affecting Violent Extremism*. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAA929.pdf; S. Zeiger and A. Aly. *Countering violent extremism: developing an evidence-base for policy and practice*. Curtin University, Hedayah, 2015.

Постојат и т.н. **контекстуални фактори** кои обезбедуваат поволен терен за појава на насилните екстремистички групи, како што се: кривки држави; непостоење на владеење на правото; корупција и криминал.

ПРИМЕРИ ЗА НАСИЛЕН ЕКСТРЕМИЗАМ:

неонацисти, Кју клукс клан, екотероризам, Исламската држава во Ирак и Левант (ИСИЛ), Боко Харам.

ПОЧЕТНИ ЗНАЦИ

Следните однесувања можат да бидат знаци на радикализација. Доколку се воочат некои од нив, треба да бидат предупредени семејството и непосредната околина.

- ▶ Ненадеен прекин на односите со семејството и прекин на долгогодишните пријателства.
- ▶ Ненадејни отсуства од училиште и конфликти во училиштето.
- ▶ Промени во однесувањето кои се однесуваат на храна, облека, јазик, финансиски средства.
- ▶ Промени во ставовите и однесувањето кон другите: асоцијални коментари, непочитување на авторитет, одбивање социјална интеракција, знаци на повлеченост и изолација.
- ▶ Редовно прегледување на интернет-страници и учество во социјалните мрежи кои поддржуваат радикални или екстремистички ставови.
- ▶ Повикување на апокалиптични и теории на заговор.

Извор: <http://www.stop-djihadisme.gouv.fr/>

2.2. НАСИЛНИОТ ЕКСТРЕМИЗАМ И ОБРАЗОВАНИЕТО

Улогата на образованието во спречување на насилниот екстремизам и дерадикализацијата на младите луѓе е од неодамна глобално прифатена.

Важен чекор во оваа насока беше појавувањето на „Акциониот план на генералниот секретар на Обединетите Нации за спречување на насилниот екстремизам“⁸ во декември 2015 година, кој ја признава важноста на квалитетот на образованието во однос на прашањето за двигателите на оваа појава.

Исто така, и Советот за безбедност на Обединетите Нации ова го нагласи во своите Резолуции бр. 2178⁹ и 2250, особено нагласувајќи ја потребата за „квалитетно образование за мир, кое ги подготвува младите да бидат способни конструктивно да се вклучат во граѓанските структури и во инклузивните политички процеси“, и повикувајќи ги „сите релевантни актери да го разгледаат воведувањето на механизмите кои ќе ги промовираат културата на мирот, толеранцијата, меѓукултурниот и меѓурелигискиот дијалог кој ги вклучува младите луѓе, со што ќе се дестимулира нивното учество во актите на насилство, тероризам, ксенофобија и сите форми на дискриминација“¹⁰.

Во октомври 2015 година, Извршниот одбор на УНЕСКО усвои одлука¹¹ со која недвосмислено се потврдува важноста на образованието како средство кое помага во спречување на тероризмот и насилниот екстремизам, на расната и верската нетолеранција, геноцидот, воените злосторства и злосторствата против човештвото во целиот свет. Без разлика дали се стекнува во училиштата, клубовите и здруженијата на заедницата или, пак, дома, образованието се смета за навистина важна компонента на општествената определеност со која се оневозможува и се спречува растот на насилниот екстремизам.

Во овие документи се нагласува дека образованието може:

⁸ Plan of Action to Prevent Violent Extremism. Report of the Secretary-General (A/70/674) http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf.

⁹ United Nations Security Council Resolution 2178, adopted in September 2014, http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf.

¹⁰ UN Security Council Resolution 2250, adopted in December 2015, <http://unoy.org/wp-content/uploads/SCR-2250.pdf>.

¹¹ Decision 46 adopted at the 197th session of UNESCO's Executive Board (197 EX/Decision 46) <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002351/235180e.pdf>.

- ▶ да им помогне на младите да развијат комуникациски и интерперсонални вештини кои им се потребни да водат дијалог, да се соочат со несогласувањата и да научат мирни пристапи преку кои се вршат промените,
- ▶ да им помогне на учениците да го развијат своите критичко размислување врз основа на кое ќе ги истражуваат тврдењата, ќе ги потврдат гласините и ќе го доведат во прашање легитимитетот, но и привлечноста на екстремистичките верувања,
- ▶ да им помогне на учениците да развиваат отпорност со која би се спротивставиле на екстремистичките учења и да се стекнат со социјално-емоционални вештини кои им се потребни за да ги надминат своите сомнежи и конструктивно да се вклучат во општеството, без да се прибегне кон насилство,
- ▶ да поттикне критички информираните граѓани да бидат во можност конструктивно да се вклучат во мирното колективно делување.

За УНЕСКО ова е можно особено преку глобалното граѓанско образование, кое има за цел да го негува чувството на припадност кон заедничкиот човечки род, како и вистинската почит кон сите.

ШТО Е ГЛОБАЛНО ГРАЃАНСТВО?

Глобалното граѓанство се однесува на чувството на припадност кон глобалната заедница и заедничкиот човечки род во кој неговите членови чувствуваат солидарност и колективен идентитет меѓу себе и колективна одговорност на глобално ниво.

Глобалното граѓанско образование е нов пристап во образованието кој се фокусира на развојот на знаењето на учениците, нивните вештини, вредности и ставови во поглед на нивното активно учество во мирниот и одржлив развој на нивните општества. Глобалното граѓанско образование се однесува на влевање почит кон човековите права, социјалната правда, родовата еднаквост и одржливоста на животната средина, што претставуваат фундаментални вредности кои помагаат во одбраната на мирот од насилниот екстремизам¹².

¹² Global Citizenship Education – Topics and Learning Objectives, UNESCO, 2015, <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002329/232993e.pdf> and Global Citizenship Education - Preparing learners for the challenges of the twenty-first century, UNESCO, 2014, <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002277/227729e.pdf>.

2.3. ЛОКАЛНИ МАНИФЕСТАЦИИ НА ЕКСТРЕМИЗАМ

Многу од учениците можат да бидат слабо поврзани со меѓународните настани или да бидат погрешно информирани за нив. Освен разговорите за меѓународните облици на оваа појава, постојат многу предности и од разговорите за локалните манифестации на насилниот екстремизам.

Разговарајќи за локалните манифестации на насилниот екстремизам:

- ▶ на учениците им се помага да ја разберат врската меѓу локалните и глобалните предизвици,
- ▶ им се помага да ги разберат вистинските ризици и последици од насилниот екстремизам,
- ▶ на младите луѓе им се покажува дека тие можат да ги променат работите доколку во своето потесно опкружување го направат вистинскиот избор.

Меѓутоа, постојат **некои важни предуслови** за да се разговара за контроверзните прашања од локално значење, и тоа:

- ▶ поврзување на прашањето за насилниот екстремизам со содржината на локалниот наставен план и програма,
- ▶ разбирање на социјалната, културната, етничката и верската разновидност на локалното опкружување,
- ▶ вклучување на ставовите на малцинските групи во дискусиите или барем да се осигура дека нивните ставови се застапени на начин што на младите луѓе им се нуди објективен став за проблемите,
- ▶ на учениците да им се објасни нивната сопствена улога на модератор (објективен глас, „адвокат на ѓаволот“, непристрасен посредник помагач итн.),
- ▶ да се определи вистинското време за разговор, бидејќи за контроверзни прашања не треба да се дискутира случајно.

Во некои случаи дискусијата за локалните манифестации на екстремизмот може да биде премногу сложена и чувствителна. Во овие околности, можеби ќе биде попродуктивно да се дискутира за темата со наведување пример, кој е далеку од предизвиците со кои се соочуваат локалните ученици.

ПРИМЕР

УНЕСКО и Меморијалниот музеј на холокаустот на Соединетите Држави во 2015 година направија нова програма за обука со наслов „Конференцијата за меѓународно образование за холокаустот“ со цел на заинтересираните партнери од областа на образованието од целиот свет да им се помогне да осмислат нови педагогии со користење на учењето за холокаустот како призма за решавање на своето сопствено трауматичното минато и злосторствата против човештвото. Овој пристап се покажа особено ефикасен за заедниците кои претрпеле масовни злосторства.

2.4. УЛОГАТА НА ЗАЕДНИЦАТА, СЕМЕЈСТВОТО И МЕДИУМИТЕ

Спречувањето на насилниот екстремизам преку образованието треба да биде дел од еден поширок напор за превенцијата во кој се вклучени семејството, заедницата и медиумите. Со градење мрежи за поддршка и грижа, со кои се унапредуваат овие области, се зголемува веројатноста од позитивно влијание и се придонесува за благосостојбата на заедницата, а притоа фокусот да не биде насочен само на надзорот.

ПРИМЕРИ ЗА ПРИОРИТЕТНИ ПРОЕКТИ НА ЗАЕДНИЦАТА:

- ▶ **Проект „Излез“ /Exit/** – основан од страна на норвешката влада – имаше три основни цели: да се воспостават локални мрежи за поддршка на родителите на оние деца кои станале дел од расистичките или насилните групи, да им се овозможи на младите луѓе да се ослободат од овие групи и да се развие и да се подели методолошкото знаења со професионалците кои работат со младите луѓе поврзани со тие насилни групи. Овој проект вклучува соработка меѓу родителите, социјалните службеници, полицијата, наставниците и локалните младински работници.
<https://www.counterextremism.org/resources/details/id/665/project-exit-leaving-violent-groups>
- ▶ **„Жени без граници“** – австриска невладина организација која им помага на мајките и на семејствата во различни земји да ги откриваат раните знаци на радикализација и да се спротивстават на влијанието на факторите кои можат да ја доведат младината до насилен екстремизам.
www.women-without-borders.org
- ▶ **„Конект џастис“ (Connect Justice)** – независно социјално претпријатие со седиште во Обединетото Кралство, кое креира решенија за социјалната правда кои ги предводи заедницата. Во фокусот на неговата работа е градењето доверба и соработката помеѓу заедниците, граѓанското општество, државните агенции и приватниот сектор за прашањето на екстремизмот и експлоатацијата.
<http://www.connectjustice.org>

3. Водење дискусија во училница

3.1. ЦЕЛИ

Дискусијата за насилниот екстремизам колку што е можно повеќе треба да се стреми кон зацврстување на целиот спектар вештини кои им овозможуваат на учениците да учествуваат во граѓанскиот живот како информирани глобални граѓани.

Ова подразбира да се обезбеди целите за учење да ги опфатат следните три области на учење: когнитивната област, социоемоционалната област и онаа која се однесува на однесувањето.

ПРИМЕРИ ЗА ЦЕЛИ НА УЧЕЊЕТО СПОРЕД ДОМЕНИТЕ (ОБЛАСТИТЕ) НА УЧЕЊЕ

ДОМЕНИ НА УЧЕЊЕ	ЦЕЛИ НА УЧЕЊЕ НА ДИСКУСИЈАТА УЧЕНИЦИТЕ ТРЕБА ДА:	КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕНИКОТ, ИЛИ ОСОБИНИ И КВАЛИТЕТИ КОИ ТРЕБА ДА СЕ ПОДОБРАТ ПРЕКУ ДИСКУСИЈАТА:
КОГНИТИВНИ	<ul style="list-style-type: none"> ▶ развиваваат вештини за критичко размислување и анализа; ▶ стекнато знаење и разбирање за локалните, националните и глобалните проблеми и меѓусебната поврзаност и меѓузависноста на различни земји и населенија 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ препознава форми на манипулација, ▶ свесен е за стереотипите, предрасудите и однапред создадените уверувања и нивното влијание, ▶ во можност е да направи разлика меѓу фактите и мислењата и да ги испитува нивните извори, ▶ информиран е за различните аспекти на насилниот екстремизам и другите глобални проблеми, ▶ разбира дека овие прашања се комплексни,
СОЦИОЕМОЦИОНАЛНА	<ul style="list-style-type: none"> ▶ го искушат чувството на припадност кон еден заеднички човечки род, <p style="text-align: center;">заедничките вредности и одговорности засновани на човековите права,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ развиваат ставови на емпатија, солидарност и почитување кон другите и различните, ▶ ги развиваат меѓукултурните способности, 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ го дели основниот збир од вредности кои се засноваат на човековите права, <ul style="list-style-type: none"> ▶ ја почитува различноста, ▶ способен е да ги препознае емоциите кои ги чувствуваат другите, ▶ заинтересиран е да ги разбере различните луѓе, начинот на живот и култура, ▶ има способност „ефикасно и соодветно да стапува во интеракција со другите кои јазично и културно се разликуваат од него“¹³,

¹³ Intercultural Competences – Conceptual and Operational Framework, <http://unesdoc.unesco.org/>

ПРИМЕРИ ЗА ЦЕЛИ НА УЧЕЊЕТО СПОРЕД ДОМЕНИТЕ (ОБЛАСТИТЕ) НА УЧЕЊЕ

ДОМЕНИ НА УЧЕЊЕ	ЦЕЛИ НА УЧЕЊЕ НА ДИСКУСИЈАТА УЧЕНИЦИТЕ ТРЕБА ДА:	КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕНИКОТ, ИЛИ ОСОБИНИ И КВАЛИТЕТИ КОИ ТРЕБА ДА СЕ ПОДОБРАТ ПРЕКУ ДИСКУСИЈАТА:
ОДНЕСУВАЊЕ	<ul style="list-style-type: none">▶ постапуваат ефикасно и одговорно за време на разговорот,▶ се изразуваат со самодоверба и позитивно да го решаваат конфликтот,▶ ја развиваат мотивацијата и подготвеноста за преземање на неопходните активности.	<ul style="list-style-type: none">▶ способност да ги сослуша различните ставови, да ги изрази сопствените мислења и да го оцени и едното и другото,▶ изразување желба за преземање одговорни дејствија.

3.2. ПОДГОТОВКА

■ ЗОШТО ПОДГОТОВКА?

- ▶ Претходната подготовка го намалува стравот од разговор за контроверзни теми кога за тоа ќе се појави можност.
- ▶ Важен аспект на подготовката е и развојот на причините за дискусија, кои јасно ги наведуваат образовните придобивки од таквото искуство.

■ ШТО ДА СЕ ПОДГОТВИ?

- ▶ Целите на учењето, темата/почетната точка, пристапот кон дискусијата и клучните содржински пораки, кои треба да се пренесат преку разговор, треба да бидат идентификувани многу однапред.
- ▶ Потребните дозволи се корисни бидејќи улогата на директорите на училиштата и на администраторите е од клучно значење за обезбедување поддршка за воведување на овие теми. Во зависност од контекстот, може да биде потребно од учениците да се добијат повратни информации, па дури и одобрување.
- ▶ Исто така, пред дискусијата може да биде корисно да се прегледаат информативни материјали за темата со цел преку обезбедување факти да се разрешат заблудите и митовите.

СОВЕТИ

- ▶ Предвидете ги предизвиците и можностите за дискусија.
- ▶ Од помош може да биде и разговорот со други возрасни лица во училиштето и локалната заедница, како што се родителите и другите едукатори, за тоа како да се пријде на темата за насилниот екстремизам.
- ▶ Не се вклучувајте во разговор ако не се чувствувате емоционално и професионално подготвени да го сторите тоа.
- ▶ Замислете еден од вашите ученици и замислете го разговорот пред тој да се случи.
- ▶ Во зависност од составот на секое училиште/заедница, може да биде корисно во одделението да се поканат луѓе чие потекло се разликува од потеклото на типичниот ученик или вработеното лице.
- ▶ Доколку е потребно, од помош може да биде и повикувањето експерт специјализиран за посредување со цел да понуди поддршка за особено чувствителни дискусии.

3.3. ДИСКУСИЈА

■ КОГА ДА СЕ ВОДИ ДИСКУСИЈА?

Идентификувањето на вистинскиот момент и појдовната точка за разговор за насилниот екстремизам во училиницата бара подготовка и предвидливост.

Додека наставата и дискусиите може однапред да се испланираат и да се реализираат како дел од дневната наставна единица, останатите појдовни точки за дискусија може да се случат спонтано. Овие се „моменти погодни за подучување“. Тие може да се случат кога најмалку се очекува. Тие се непланирани можности кои треба да се искористат за да се објасни непријатниот концепт или да се започне разговор кој ќе ја поврзе оваа тема со искуствата на учениците.

Моментите кои се погодни за подучување може да станат пропуштени можности доколку наставниците не се подготвени соодветно да ги искористат, како лично така и професионално.

СОВЕТИ

Една од најважните вештини која наставникот може да ја поседува е способноста да ги препознае и да ги искористи „моментите погодни за подучување“ за да создаде безбедна и доверлива средина. Тоа е идеално време да се научи важна лекција¹⁴. Моментите кои се погодни за подучување може да се случат речиси насекаде и во секое време: на пат кон училиште, на игралиште, во училишната кафетерија и во училницата.

- ▶ Наставниците можеби нема да имаат време со учениците целосно да ги разгледаат правилата и насоките за дискусија која се води во моментите погодни за подучување. Дискусијата во моментите погодни за подучување честопати следува по инцидентот кој ја предизвикал. Можете да ги подготвите учениците така што редовно ќе учествувате во дискусиите и дијалозите во училницата во пресрет на овие непланирани моменти на инспирација.
- ▶ Дискусијата која се одвива во моментите погодни за подучување може да се фокусира на вредностите и на вештините за академско учење.
- ▶ Бидете внимателен и добар слушател. Некои моменти за подучување не се толку очигледни како другите.
- ▶ Бидете креативни. Дискусијата во моментите погодни за подучување, исто така, може да произлезе од негативното искуство. Доколку едно дете нарече друго дете „терорист“ или со некое друго погрдно име, искористете го инцидентот за да одржите час за погрдните имиња, за почитувањето и за насилниот екстремизам.
- ▶ Наставниците може да ги искористат овие почетни разговори за во моментите погодни за подучување да започнат дискусија во училницата.
 - a. Што се случи овде? Зошто се случи ова?

¹⁴ Ballenger, C. 2009. Puzzling moments, teachable moments: Practicing teacher research in urban classrooms. New York, Teachers College Press (Practitioner Inquiry Series, 1st edition).

- б. Денес некој направил нешто убаво за некој друг. Кој може да погоди што било направено?
 - в. Ајде денес да зборуваме за почитта.
 - г. Што мислите, зошто е важно да разговараме за она што се случи денес во класот?
- ▶ Ставете крај на дискусијата која се развила во моментите погодни за подучување.
- а. Што научивме денес? Зошто беше важно оваа дискусија да се води денес?
 - б. Потоа, вклучете го класот во забавна активност, како што е спорт или драма, со цел подобрување на пријателството и соработката, посебно ако дискусијата во моментите погодни за подучување започнала на основа на негативно искуство.
 - в. Бидете на располагање на учениците и на родителите во однос на нерешените чувства, прашања или коментари после дискусијата.

■ КОИ СЕ ОСНОВНИТЕ ПРАВИЛА?

Без оглед дали дискусијата е претходно испланирана или не, важно е да се воспостават основни правила кои овозможуваат таа да се развива во една сигурна и пристојна средина за учење.

Еден од начините да се изгради заедница во училницата е тој кога наставниците и учениците заедно формираат листа на основни правила за водење на процесот на дискусија.

Откако се предложени сите правила, само оние со кои се сложило мнозинството во училницата треба да бидат усвоени. Разгледајте ги и поставете ги основните правила пред дискусијата.

ПРИМЕРИ ЗА ОСНОВНИ ПРАВИЛА ЗА ДИСКУСИЈА

1. Слушајте внимателно без осудувања и предрасуди.
2. Побарајте појаснување кога нешто не ви е јасно.
3. Критикувајте ги или доведете ги во прашање коментарите, идеите и ставовите, а не личноста која ги изнесува.
4. Бидете подготвени да прифатите повратна информација или критика на вашите идеи.
5. Покажете толеранција за другите ставови кои се различни од вашите сопствени.
6. Употребувајте речник кој е пристоен и не раздражува. Избегнувајте зборови кои се со политички набој или кои по своето значење се насилни.
7. Размислете за ставовите, чувствата и погледите на другите во врска со ова прашање.
8. Споделете ја сцената на начин што ќе се менувате во текот на говорот, но така што нема да ги прекинувате другите.
9. Вклучете ги сите во дискусијата, особено оние на кои им недостасува доверба или подготвеност да зборуваат.
10. Држете се на темата и коментарите нека ви бидат кратки.

■ КАКО ДА ПОСТАВУВАТЕ ПРАШАЊА?

Како посредник во дискусијата обезбедете образец за поставување и одговарање на прашањата со цел да им помогнете на учениците во дискусијата. Поставувајте испитувачки и критички прашања кои им помагаат на учениците да ги истражат алтернативните гледишта.

Давањето примери за таквите прашања би требало да ги наведе вашите ученици да го направат тоа без каков било поттик.

ПРИМЕРИ ЗА ПРАШАЊА КОИ МОЖЕ ДА СЕ КОРИСТАТ ЗА ДА СЕ РАЗЈАСНАТ ИЗЈАВИТЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

1. Дали можете да објасните што мислите под тоа, со оглед на тоа што јас не разбрав?
2. Дали можете да дадете пример за тоа?
3. Што е факт, а што мислење во оваа изјава?
4. Како го знаете тоа? На што го базирате вашиот суд?
5. Што би можело логично да следува од тој аргумент или изјава?
6. Како вашиот пример се вклопува во она што го научивме денес?
7. Која е разликата помеѓу и ...?
8. Дали можете да објасните зошто мислите дека ова е важно?
9. Дали постои уште еден аспект за тоа прашање?

■ КАКО ДА СЕ БИДЕ СЛУШАТЕЛ КОЈ НЕ ОСУДУВА?

Младите луѓе копнеат по можноста да разговараат за прашањата со слушатели кои не осудуваат. Тие се полни со идеи, како со разумни така и со помалку разумни идеи. Потребен им е некој кој ќе ги слуша нивните идеи, ќе предложи други начини на размислување и ќе помогне во визуелизацијата на разумните одлуки кои ги земаат предвид важните долгорочни последици.

- ▶ Избегнувајте ја осудата или прејудицирањето на ставовите, загриженоста, постапките или намерите на учениците во текот на дискусијата („не може да го кажете тоа“, „не можете да го мислите тоа“).
- ▶ Избегнувајте да се поставите како главен авторитет во врска со темата. Наместо тоа, бидете посредник помагач и погрижете се во вашата дискусија да се рефлектираат плуралистичките ставови и аргументи.
- ▶ Обидете се да не ги прекинувате учениците додека ги презентираат своите аргументи. Од друга страна, помогнете им да пронајдат зборови за да ги изразат своите мисли.
- ▶ Давајте разумни и респектабилни предлози за прашањата кои треба да се разгледуваат, вклучувајќи ги моралните и етичките последици од одлуките.
- ▶ Погрижете се контроверзните или расисичките коментари да не ги толкувате преопширно како знаци за насилан екстремизам.

СОВЕТИ

- ▶ **Останете фокусирани** – дискусијата нека биде фокусирана на темата и целите на учењето. Доколку дискусијата навлезе во други области, тоа ќе го ослабне нејзиниот квалитет. Улогата на модераторот е да управува со дискусијата и да ја врати на вистинскиот пат тогаш кога ќе се застрани од темата со цел да се осигура дека целите на учењето се исполнети.
- ▶ **Со сопствените постапки дадете пример за пристојно и цивилизирано однесување** – учениците ќе го набљудуваат вашето однесување, а со тоа тие ќе го сменат своето однесување, сè со цел тоа да биде соодветно на вашето. Ако модераторот зборува со почит и грижа во контекст на дијалогот, учениците ќе го повторуваат (имитираат) ова однесување. Придржувајте се кон правилата на дискусијата. Насмевнете се кога е соодветно. Избегнувајте да ги прекинувате луѓето и барајте од учениците да му овозможат на говорникот да заврши пред другиот да почне. Не припишувајте вина, не го изразувајте отворено несогласувањето, не опоменувајте.
- ▶ **Внимавајте на агресивно вербално или невербално однесување за време на дискусијата.** Доколку тоа го зебележите, реагирајте на соодветен начин, согласно со договорените правила и последици. Доколку тоа однесување потрае, се препорачува дискусијата да продолжи во некое друго време. Проактивниот пристап е најдобар начин за справување со агресивноста. Помогнете им на учениците да ја визуелизираат ефикасната дискусија со играње улоги и со примена на стратегијата на активно слушање.
- ▶ **Поттикнете ја и позитивно зајакнете ја конструктивната вклученост** во дијалогот.
- ▶ **Поттикнете ги учениците да пишуваат за нивните чувства и искуства** – било во дневник било во писмо – за да им помогнете подлабоко да размислат за темата за која се дискутира и да ги „соберат“ своите емоции.

■ КАКО ДА СЕ ОСИГУРА ДЕКА СЕ СЛУШНАЛ ГЛАСОТ НА СИТЕ?

- ▶ Од клучно значење е да се структурира дискусијата на таков начин на кој секому му е дадена можност да зборува и дека ниту едно лице, група или став не доминира во разговорот. Можете да избегнете наставникот да говори прекумерно и да се погрижите дека сите се сослушани со користење на стратегијата наречена „одговори и возвраќања“. Одговорете на прашањето или на изјавата на учениците, но потоа „возвратете“ или „префрлете ја топката“ на еден или на повеќе ученици.
- ▶ Важно е да се осигура дека ниту една група нема да биде исклучена од дискусијата и дека сите момчиња и девојчиња, како и малцинските групи, се вклучени во дискусијата, а воедно сите треба да се чувствуваат безбедно при учеството во дискусијата.
- ▶ Важно е да им се помогне на учениците да разберат дека многу од проблемите во светот се сложени и повеќедимензионални. На иницираните прашањата можеби нема да има јасен „вистински или погрешен“ одговор, но истите се многу сложени и содржат многу нијанси на значење и нејасноти.

3.4. ТЕМИ КОИ СЕ ЗАНИМАВААТ СО НАСИЛНИОТ ЕКСТРЕМИЗАМ

Има многу теми кои можат да доведат до плодна дискусија за насилниот екстремизам. Предизвикот е да ја обликувате темата на начин на кој им помага на учениците да ги истражуваат сопствените вредности и ставови и да управуваат со своите емоционални реакции, добивајќи подобро разбирање за основните учења на екстремните идеологии.

Покрај другите, може да се разгледуваат и следните теми:

- ▶ **Државјанство** – да им овозможи на учениците да ги решат прашањата за правата и обврските во мултикултурните општества, правдата, идентитетот и идејата за „припадност“. Оваа тема нуди можност за дебата за основните принципи на човековите права, вклучувајќи ги слободата на изразување, можноста за идентификување и спротивставување на говорот на омразата.
- ▶ **Историја** – посебна едукација за историјата на геноцидот и масовните злосторства, како што е холокаустот. Да се вклучат учениците во размислување за моќта на пропагандата за омразата и корените на расизмот, антисемитизмот и политичкото насилство. Таа, исто така, им овозможува на учениците да истражуваат како тие можат да го овековечат конфликтот и предрасудите во сопственото општество.
- ▶ **Религија и верувања** – да се поттикне свеста за различноста, како и нејзиното почитување во заедницата и да се обезбеди можност да се истражуваат различните вредности и верувања, со што се оспоруваат предрасудите и расизмот. Ова треба да вклучува дискусија за секуларизмот и хуманизмот за да се спречат митовите за секуларизмот, како нешто што е исто како и атеизмот¹⁵ и недоверба на „неверниците“. Треба да се нагласи дека за верниците во една религија не треба да постојат стереотипи во смисла дека сите се исти, бидејќи постои поголема различност (разновидност) во рамките на една религија отколку во рамките на повеќе религии. Исто така, важно е во дискусијата да се вклучат и оние ученици кои не поседуваат религиозни убедувања.

¹⁵ See Davies, L. 2014. *Unsafe Gods: Security, secularism and schooling*. London, IOE/Trentham.

- ▶ **Јазици** – да им се помогне на учениците да откријат широк спектар на култури, вредности и ставови за историјата на светот и мислата. Освен развивањето на основните вештини на пишување и усна аргументација, ова, исто така, ќе придонесе и за развој на медиумската писменост.
- ▶ **Слобода на изразување и Интернет.** Со учениците да се истражи на кој начин се пласираат информациите и како тие се структурираат и се пренесуваат; на кој начин со нив може да се манипулира за насилни цели и на кој начин новите извори на информации се натпреваруваат со професионалните медиуми. Иницирањето на прашањето за онлајн медиумската писменост ќе им помогне на учениците да го користат Интернетот и социјалните медиуми на безбеден и ефикасен начин. Ова може да биде поврзано со граѓанското образование за човекови права и разликата меѓу законскиот слободен говор и говорот на омраза.
- ▶ **Рамноправност на половите и насилство во однос на полот** – да се помогне да се разберат корените кои се причина за проблемот; да се оспорат одредени ставови за статусот и улогата на жените и да се поттикнат момчињата и девојчињата да преземаат конструктивни, ненасилни акции против екстремистичките аргументи со кои се промовира насилството, особено насилството врз девојките и жените.
- ▶ **Уметност** – да се промовира разбирање и почит кон различните народи, култури и уметнички изразувања различни од сопствените. Уметноста може да се смета за универзална, јазички поврзана заедница и култура во времето и просторот. Се нуди можност за дебатирање за тоа како негирањето и уништувањето на културното и уметничкото богатство поради насилниот екстремизам претставува загуба за целото човештво.

3.5. ИЗВЕСТУВАЊЕ И ПОНАТАМОШНИ АКТИВНОСТИ

После дискусијата со учениците за насилниот екстремизам, наставниците треба да се погрижат дека не постојат недоразбирања и неразрешени тензии меѓу учениците. Ова подразбира да се одвои време заеднички да се согледа што се рабрало и што се научило со размена на мислењата. Исто така, ова е моментот кога треба да се идентификуваат нерешените прашања кои бараат дополнителни и/или понатамошни активности.

ПРАШАЊА ПРИ ИЗВЕСТУВАЊЕТО:

Што научивте? Дали сè уште имате прашања во врска со нешто што не сте разбрале? Дали сме поблиску до разбирање на процесите кои водат до радикализација на младите? Што друго треба да се знае за подобро да се разбере насилниот екстремизам? На кој начин можеме да продолжиме со дискусијата?

Ако дискусијата била особено жестока, можеби би било поаметно со учениците да се продолжи индивидуално за да им се заблагодарите за учеството во дискусијата и уште еднаш да ги уверите дека тие имаат право на свои ставови, сè додека ги почитуваат другите.

ПОНАТАМОШНИТЕ ПРАШАЊА МОЖАТ ДА ИМ ПОМОГНАТ НА УЧЕНИЦИТЕ ДА СЕ ОСВРНАТ НА ИСКУСТВОТО

На кој начин луѓето покажуваат почит кон туѓите идеи, дури и ако тие не се согласуваат со истите? Дали има нешто што би направиле поинаку после овој разговор?

Исто така, наставниците може да ја разгледаат можноста за вклучување на неколку дополнителни активности, кои на учениците им даваат можност да ја продолжат дискусијата.

ПРИМЕРИ ЗА ДОПОЛНИТЕЛНИ АКТИВНОСТИ

- ▶ Организирајте мала група и дискусии во парови кои се следат многу внимателно и придржувајте се на истите правила како и во текот на дискусијата во рамки на целата група.
- ▶ Бидете им на располагање на учениците и на семејствата за доверливи разговори.
- ▶ Тим на говорници. Оваа дополнителна активност бара учениците да имаат претходно знаење за насилниот екстремизам. Целта е да им се овозможи на учениците да обликуваат ставови кои се различни од нивните. Започнете со изборот на доброволци кои ќе ја преземат улогата на членови на тимот во телевизиската емисија во која се зборува за насилниот екстремизам од перспектива на младите. Во идеални околности на учениците им се доделува став кој е спротивен на нивниот поглед на таа тема. Учениците од одделението им поставуваат прашања на членовите на тимот, додека наставникот служи како модератор. Активноста започнува на начин што учениците (членови на тимот) се претставуваат и ги изложуваат своите ставови.

4. Клучни пораки

После дискусијата за контроверзните прашања, дополнително треба да се нагласат позитивните пораки и истите да се пренесат со цел обединување на училишната заедница околу заедничкиот сет на вредности. Ова е важно за да се осигура дека климата во училиницата ќе остане продуктивна и учениците да се чувствуваат безбедно.

4.1. СОЛИДАРНОСТ

Учениците можат да се охрабрат да размислуваат критички за актуелните состојби и за статус кво; да пронајдат нови и креативни пристапи кон заедничките/глобалните проблеми и да пронајдат начини да преземат ненасилни и конструктивни дејствија за да ја покажат својата солидарност со другите. Овие активности можат да вклучат волонтеризам, но и добивање на повеќе информации од реномирани институции, невладини организации и здруженија на граѓани кои работат за да им помогнат на луѓето кои се во тешка ситуација и на кои им е потребна поддршка.

Концептот на јадрото на глобалното граѓанско образование е солидарноста, без оглед на разликите во поглед на возраста, полот, националноста или етничката припадност, но не само солидарноста со луѓето од својата непосредна заедница, туку и со оние кои се надвор од неа. За учениците да можат да го разберат овој поим наставниците треба да наведат примери од тековни настани кои ќе илустрираат на кој начин светот е меѓусебно поврзан, на кој начин грижите и проблемите кои влијаат на еден дел од светот можат да влијаат и на другите региони и на кој начин некој што живее на едно место може да се соочува со истите предизвици или проблеми со кој се соочува секој поединец, без разлика каде живее.

4.2. ПОЧИТУВАЊЕ НА РАЗЛИЧНОСТА

Културната различност е заедничка карактеристика на мнозинството ако не и на сите општества во целиот свет. Таа е неопходна за човештвото, толку колку што на природата ѝ е потребна биоразновидноста¹⁶.

Признавањето на суштинската вредност на различноста произлегува од признавањето на универзалните човекови права и основните слободи на другите¹⁷. Почитувањето на различноста е етички императив, неразделив од почитувањето на човечкиот дигнитет.

Почитувањето на различноста, исто така, помага да ги разбереме спротивставените гледишта и да негуваме емпатија и сочувство.

Во нашите различни општества овие вештини се од суштинско значење за воспоставување значајни врски меѓу луѓето и за идентификување на колективни решенија за општествената благосостојба и оддржливост¹⁸.

¹⁶ Expert meeting – International Decade for the Rapprochement of Cultures, <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002346/234607e.pdf>.

¹⁷ Declaration of Principles on Tolerance, 1995, http://www.unesco.org/webworld/peace_library/UNESCO/HRIGHTS/124-129.HTM.

¹⁸ Ibid.

4.3. ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Учењето за човековите права промовира култура на ненасилство и недискриминација и поттикнува чувство на почит и толеранција. Образованието што поттикнува подобро разбирање на човековите права, исто така, овозможува критичко учење и дебата за насилниот екстремизам¹⁹. Некои од поимите кои се објаснети подолу се сложени и можеби ирелевантни за помладите ученици.

- ▶ Човековите права се основни и универзални заштитни мерки. Тие се однесуваат на сите луѓе, без оглед на националноста, местото на живеење, полот, потеклото, религијата, јазикот или кој било друг статус. За разлика од правата признаени од страна на некоја држава, според домашното право, човековите права се применуваат на луѓето од сите држави и ги преминуваат рамките на националните (државните) граници.
- ▶ Човековите права подразбираат и права и одговорности. Овие поими ја вклучуваат идејата дека секоја личност е должна да ги почитува правата на другите. На пример: почитување на правата на другите за слободата на мислење, изразување и верување.
- ▶ Според тоа, важно е младите луѓе да разберат дека поединците (или групи на поединци) не можат да се повикаат на своите сопствени права како оправдување за да се кршат правата на другите.
- ▶ Знаењето што е и што не е човеково право, како што е утврдено од страна на разни меѓународни конвенции, на учениците им овозможува да ги оспоруваат лажните тврдења и да разберат што е праведно, а за што се бара заштита. На пример: не постои право дека не може да бидете критикувани; религиите немаат права, а луѓето и религиозните групи имаат.

¹⁹ Learning: the Treasure Within, Report to UNESCO of the International Commission on Education for Twenty-First Century, 1996, http://www.unesco.org/education/pdf/15_62.pdf.

- ▶ Исто така, корисно е да се разбере дека според меѓународните конвенции постојат неотуѓиви права, односно човекови права кои мора да се применуваат без исклучок (како што се правото на живот и правото на слобода од тортура), како и човекови права кои можат да се ограничат во исклучителни околности (како што е правото на слобода на изразување, правото на слобода на движење и правото на приватност). Овие разлики се корисни за да им помогнат на учениците да развијат посоефицирани разбирања за сложените ситуации. На пример: доколку екстремистичка група изврши насилан напад, на медиумите може да им се даде само ограничен пристап на лице место и може да им се дадат инструкции за од безбедносни причини да ја ограничат комуникацијата непосредно после нападот.

4.4. ДА СЕ УЧИ КАКО ДА СЕ ЖИВЕЕ ЗАЕДНО

Живеењето во меѓусебно поврзан и меѓусебно зависен свет не значи автоматски дека поединците и општествата се способни да живеат заедно во мир.

Живеењето во мирно општество е долгорочна цел која бара „разбирање на другите и нивната историја, традиции и духовни вредности“, како и способност „за реализација на заеднички проекти или со неизбежните конфликти да се управува на интелегентен и мирен начин“²⁰.

Пристапот на УНЕСКО за „учење како да се живее заедно“ се заснова на оваа дефиниција и подразбира два комплементарни процеса на учење, и тоа:

- ▶ „откривање на другите“, кој наложува поттикнување на меѓусебно разбирање меѓу учениците, и
- ▶ „искуство од заедничките цели“, каде што учениците работат заедно за остварување на заедничките цели.

„Учењето како да се живее заедно“ води кон развој на клучните компетенции и вештини, како што се: емпатија, познавање на другите култури, чувствителноста на разликите во културите, разбирање на дискриминацијата, прифаќање и комуникација.

²⁰ Learning to Live Together, UNESCO Bangkok Office, 2014, 20, <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>.

4.5. АНГАЖИРАЊЕ НА МЛАДИТЕ

Младите луѓе може да бидат охрабрани да ја искористат својата енергија и ентузијазам за да креираат и да развијат позитивни идеи и иновативни решенија за денешните предизвици и глобалните проблеми. Со нивните знаења за вмрежување преку социјалните медиуми, размената на искуствата се врши моментално и во широки размери.

Преку активно учество во младински организации и неформални групи, младите луѓе се во состојба да ги негуваат чувството на надеж, идентитет, другарство и припадност, со што се обновува нивното ангажирање во заедницата.

Вклученоста во процесите на донесување одлуки на локално или на државно ниво или учеството во доброволни активности, исто така, ја негува желбата и енергијата на младите луѓе за промена.

Во училиштата можат да се учат вештини кои се однесуваат на застапување, водење кампања, буџетирање, организирање и раководење со цел да се олесни ангажирањето.

Демократските процеси на избори имаат тенденција да бидат премногу бавни за младите луѓе кои сакаат непосредна акција. Треба да се идентификуваат брзи начини кои водат до промена и кои позитивно влијаат на заедницата.

ДОДАТОК

■ НАЈЧЕСТО ПОСТАВУВАНИ ПРАШАЊА:

П: Што ако немам одговор на нивните проблеми и прашања?

О: Признајте го тоа, но не ја прекинувајте дискусијата нагло. Користете го прашањето како појдовна точка за да ја продолжите дебатата во следниот час. Вие, исто така, може да ги поттикнете учениците да го користат спорното прашање како тема за истражувачки проект. Важно е да се признае дека Вие, како наставник, ги немате сите одговори и дека и Вие треба дополнително да учите. Да се биде искрен е еден од најдобрите начини да ги научите и другите да бидат искрени. Ставајќи се себеси во улога на доживотен ученик, можете да си помогнете да изградите позитивен однос со учениците. Важно е да не се откажете од темата и на учениците да им се даде уште една можност подетално да се занимаваат со ова прашање. За таа цел треба да ги проверите и да ги соберете потребните информации по часот и да се консултирате со колегите и училишните власти во врска со најдобрите начини за решавање на ова прашање. Доколку е потребно, не се воздржувајте да побарате стручно усовршување за да ја подобрите својата стручност.

П: Дали треба да одржам час за чувствителните теми или тие се сметаат за „табу“?

О: Со сè поголемиот пристап до информациската и комуникациската технологија, наставниците и родителите може да бидат изненадени од степенот до кој децата веќе се изложени на чувствителните прашања и се свесни за контроверзните настани во светот. Затоа, наставниците не треба да се воздржат од справувањето со ваквите прашања. Доколку го сторат тоа, учениците сами ќе бараат одговори кои можеби ќе ги доведат до погрешни извори на информации и пристапи. Затоа, избегнувањето не е опција. Наставниците треба да изградат безбедна и конструктивна средина за дијалог во училиницата и да се погрижат учениците да чувствуваат и да веруваат дека наставниците и училиштето ги

учениците да прибегнат кон дискусија во училиницата со цел да ги решат своите проблеми и дилеми. Градењето на доверба е од клучно значење во справувањето со табу-темите, а воедно е отскочна даска за избегнување на маргинализацијата.

П: Во класот имам група ученици кои припаѓаат на малцинството и кои можат да бидат стигматизирани поради насилниот екстремизам. Дали е сè уште соодветно да се разговара за таа тема?

О: Да, сè додека дискусијата е избалансирана. Прво, од суштинско значење е учениците кои припаѓаат на малцинската група, а кои се присутни на наставата, да не се изедначуваат со сторителите на насилниот екстремизам кои припаѓаат на иста малцинска/етничка група. Дадете предност на индивидуалните или личните идентитети над групниот идентитет, како и на потребата секој поединец да се почитува во неговото сопствено право. Второ, корисно е да се разговара за прашањето на неправедната стигматизација со која понекогаш се етикетира целата малцинска група после насилните екстремистички дела извршени од страна на едно или две лица поврзани со таа група. Учениците треба да ја разберат неправдата која тие самите можат ненамерно да им ја причинат на невините луѓе преку стигматизација и исклучување. Трето, на почетокот на дискусијата наставникот мора да нагласи дека насилниот екстремизам не е ограничен на која било расна, верска, етничка, полова или политичка група. Наведувањето на повеќе примери за насилниот екстремизам и давањето на основни информации за сторителите е од особена важност..

П: Дали да одржам час за темата насилен екстремизам кога ученичката популација не е најдиректно засегната од оваа појава, онака како што тоа го гледаат и го пренесуваат медиумите?

О: Целта на наставата за влијанието на насилниот екстремизам, како и поттикнувањето на отворена дискусија за негово спречување не е само да се ублажи неговото непосредно влијание. Насилниот екстремизам, пред сè, се однесува на кршење на основните универзални вредности, како што се човековите права, ненасилството и недискриминацијата. Меѓу другото, превентивните мерки вклучуваат учење на учениците за позитивните вредности и помагање истите да изградат отпорни умови за да се спротивстават на екстремистичкото учење и влијание на кое тие може да бидат изложени, дури и ако се чини дека, во тој момент, оваа појава не влијае врз нив.

Глобалното граѓанско образование е еден од клучните концепти кој се користи за да се спречи насилниот екстремизам и се фокусира на тоа учениците да се научат на сочувство и одговорност кон лицата кои не ги познаваат и кои никогаш нема да ги запознаат. Подготовката на младите умови да го почитуваат човештвото во својата разновидност и единственост претставува една од фундаменталните цели на квалитетното образование со која би се спречил насилниот екстремизам.

П: Дали треба моите дискусии да се фокусираат на одреден локален тип/случај/пример за насилен екстремизам?

О: Вклучувањето на локални примери за екстремизам во дискусиите во училишната може да помогне темата да се приближи кон учениците, но тоа може да доведе и до емотивни и вознемирувачки резултати. Исто така, постои и ризик од стигматизација на одредена ученичка популација. Затоа, мошне важно е со ова прашање да се постапува на избалансиран начин. Може да се користат примери за насилен екстремизам од учебници, од други земји или од сопствената заедница. Наставникот треба да користи што е можно повеќе различни примери, спречувајќи ги на тој начин учениците да изградат стереотипно разбирање за насилниот екстремизам во однос на една одредена група или население. Во текот на разговорите за локалните појавни манифестации на насилниот екстремизам, наставникот со таа тема може да се занимава на концептуално ниво, наведувајќи различни можни причини и двигатели на екстремизмот, како и неговото влијание.

П: Како можам да ги спречам учениците со различни ставови да не се конфронтираат меѓу себе за време и после дискусијата во училишната?

О: Многу е важно процесот на дискутирање за насилниот екстремизам да се заврши во структуриран циклус. Мора да постои фаза на подготовка, како за наставниците така и за учениците. Основните правила мора да бидат поставени на самиот почеток, а наставникот мора јасно да ги подвлече границите на она што е дозволено, а што не е. Учениците не треба да имаат чувство дека нивниот глас не се слуша или дека е избегната темелна дискусија или, пак, дека истата е нагло прекината. Според тоа, известувањето и завршните дискусии се релевантни како и самата подготовка. Да се почувствува и да се доживее дебатата како демократски и отворен процес во кој сите ученици се третираат подеднакво е значајно колку и вистинската содржина на дискусијата. Доколку сите ученици се свесни дека нивните ставови се слушаат и се почитуваат, помала е веројатноста подоцна да се групираат. Во текот на дискусијата

може да се најде погоден момент за да се потсетат учениците дека тиранијата и насилството во училиштата нема да се толерираат под никакви околности. Ако е потребно, наставникот може да идентификува нерешени прашања кои бараат темелно испитување и/или дополнителни активности, па да ја продолжи дискусијата другпат²¹.

П: Како можам да го решам проблемот на екстремистичката пропаганда онлајн?

О: Од клучно значење е отворено да се иницира темата за онлајн пропаганда за време на дискусијата за насилниот екстремизам. Иако пропагандата не е ново средства за ширење на екстремистички и штетни идеи, таа има поголемо влијание сега, бидејќи по пат на Интернет е достапна до широката популација. Затоа, потребно е ова прашање да се постави што е можно порано, преку развивање на вештини за критичко размислување и охрабрување на учениците да ги проверат изворите на информации и мотивацијата на луѓето кои ги поставуваат екстремистичките материјали онлајн. Нивното запознавање со таквите концепти, како што е „дигиталното државјанство“ и истакнувањето на важноста за одговорно однесување, не само во реалноста туку и онлајн, мора да бидат дел од училишната програма за справување со насилниот екстремизам. Во меѓувреме, наставникот, исто така, може максимално да ги искористи конструктивните онлајн образовни средства за спречување на насилниот екстремизам кои може да се користат за да го привлечат вниманието и интересот на учениците (види го делот *Литература*).

²¹ Stopping Violence in Schools: A guide for teachers, UNESCO 2009, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/00184162e.pdf>.

Литература

За пристап кон широкиот спектар на ресурси и едукативни материјали, ги охрабруваме читателите да се консултираат со UNESCO Global Citizenship Education Clearinghouse hosted by APCEIU at <http://gcedclearinghouse.org/>

■ НАЈВАЖНА ЛИТЕРАТУРА:

Global Counter-Terrorism Forum. „The Abu Dhabi Memorandum on Good Practices for Education and Countering Violent Extremism“.

https://www.thegctf.org/documents/10162/159880/14Sept19_GCTF+Abu+Dhabi+Memorandum.pdf.

Hedayah. 2013. „The Role of Education in Countering Violent Extremism“.

<http://www.hedayah.ae/pdf/role-of-education-in-countering-violent-extremismmeeting-report.pdf>.

OSCE/ODIHR/YAD VASHEM. 2007. „Addressing Antisemitism: Why and How? A Guide for Educators“.

<http://www.osce.org/odihr/29890>.

OXFAM. 2015. „Global Citizenship Education, a guide for teachers“.

<http://www.oxfam.org.uk/education/global-citizenship/global-citizenshipguides>.

OXFAM. 2006. „Teaching controversial issues, a guide for schools“.

<http://www.oxfam.org.uk/education/teacher-support/tools-and-guides/controversial-issues>.

- Radicalization Awareness Network. 2015. „Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism“.
http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf.
- UNESCO. 2015. „Global Citizenship Education. Topics and Learning Objectives“.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002329/232993e.pdf>.
- UNESCO. 2014. „Teaching Respect For All: Implementation Guide“.
<http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-internationalagenda/human-rights-education/resources/projects/teaching-respect-for-all/>
- UNESCO. 2013. „Intercultural Competences – Conceptual and Operational Framework“.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002197/219768e.pdf>.
- UNESCO. 2009. „Stopping Violence in Schools“.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001841/184162e.pdf>.
- UNESCO Bangkok. „Fostering Digital Citizenship through Safe and Responsible Use of ICT: A review of current status in Asia and the Pacific as of December 2014“.
http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/ict/SRU-ICT/SRU-ICT_mapping_report_2014.pdf.
- United Kingdom Department for Children, Schools and Families. 2008. „Learning Together to be Safe. A toolkit to help schools contribute to the prevention of violent extremism“.
http://dera.ioe.ac.uk/8396/1/DCSF-Learning%20Together_bkrmk.pdf.

